17. MADDE:

Meşakkat kolaylığı celbeder.

Bir şeyde mevcut olan meşakkat ve zorluk, o şeyin kolaylaştırılmasına ve hafifletilmesine sebeb olur. Darlık vaktinde genişlik gerekir.

Şeriatta cevaz verilen kolaylıklar karz, havale, hacr, vasıy-yet, selem, ikale, bey', rehin, ibra, şirket, sulh, vekalet, icare, müzaraat, musakat, mudarebe ortaklığı, ariye, vedia, gibi mua-melelerde caridir. Bunlardaki zorluğun kaldırılması ve hafifliğin celb edilmesine ruhsat denir.

Kolaylığı celb eden meşakkatten murad, kendisinden şer'i tekliflerin ayrıldığı meşakkatlerdir. Fakat kendisinden şer'i teklifle rin ayrılmadığı meşakkatlere gelince;

cihad, hadlerin elemi ve zina edilenin recmedilmesi gibi; bunlarda bir tahfiflik ve kolaylık söz konusu değildir.

Ruhsat: Haram eden delil mevcut olmakla birlikte, bir özre dayanarak meşruiyyeti sabit olan hükümlerdir.

Misal: Selem satışı, yok olan bir şeyin satışıdır, yok olan şeyin satılması batıl olduğundan selem satışının caiz olmaması gerekirdi; ancak insanların mahsullerin hasıl olmasından evvel (ziraat yapmak için) peşin paraya ihtiyaçları olduğundan insan-lara kolaylık ve hafiflik olması için şu selem satışına cevaz veril-di.

Aynı şekilde müşteriye, aldanmak ve yanılmaktan korunma sı için muhayyerlik hakkı verildi. Erkeklerin muttali olamıyacağı işlerde sadece kadınların şahit olmalarına da cevaz verildi. Satışlarda, icare akitlerinde, hibelerde, mal karşılığında ikrar etmekte, borcu ertelemekte zorla ve mecburen yaptırılmaları durumunda (bu gibi akitler) geçersiz sayıldı.

Aynı sebeblerle (kolaylık ve hafiflilk için) vekaletle evlenmek, talak verip hanımı boşamak, vasıyyet etmek, müşterinin aldanmaktan korunması için şart muhayyerliği gibi hususlara ruhsat verildi.

Netice olarak deriz ki meşakkat, hakkında nass yok ise kolaylığı gerektirir, eğer nass var ise, kolaylık ve genişlik iddia-sıyla o nassın hılafına amel etmek caiz olmaz.

18. MADDE:

İş daralınca, genişlendirilir.

Hamevinin beyanına göre bu kaideyi vaz' eden İmam Şafiidir. (Rahmetullahi aleyhi) Hamevi der ki bu kaide, evvelki kaidenin manasındadır.

Genişlendirmek: Daraltmanın zıttıdır. bu kaideden anlaşı-lan, bir işte darlık ve meşakkat

görülünce, o darlığı açmak için ruhsat gerekli olur. Meşakkati kaldırmak için, caiz olmayan şey-ler kıyasen caiz olmaya dönüşür.

Misal: Bir çocuk başkasının malını telef etse, onun malın-dan ödenmesi gerekir, malı yoksa büyüyüp mal kazanıncaya kadar ödeme işi ertelenir, velisinin malından ödettirilme yapıl-maz.

Hemen borcunu ödemeye kadir olmayan kimseye, borcunu ödeyecek zamana kadar müsaade yapılır.

Eşbah ve Nazair adlı eserde bu kaide, "Bir iş daralınca genişler, genişleyince de daralır" diye yazılıdır.

19. MADDE:

□□□□□□□ □□□ □□ □□□□□□ □□□

Zarar vermek ve zarara, zararla karşılık vermek yoktur.

Bu kaide iki hükme şamildir;

Birinci hüküm: Başlangıçta zarar vermek caiz olmaz, yani bir kimsenin başkasının nefsine ve malına zarar vermesi caiz olmaz, zira zarar zulümdür, zulüm her dinde yasaktır, semavi bütün kitablar zulmü men etmiştir.

Misali: Bir kimsenin başkasına ait yoldan (evine) geçiş hakkı olsa, o kişinin yolu engellenmez.

Aynı şekilde ayıplı bir malı satan kişi, müşteriye maldaki ayıbı söylemeden satamaz, zira satılan maldaki ayıbı gizlemek müşteriye zarar vermektir.

Bir belde halkı, başka birinin, kendi beldelerinde yerleşme hakkını men edemezler, bu, o kişiye zarar vermek olur, bu da men edilmiştir.

Mesela avcılık mubah bir iştir, ancak avcılık, hayvanatın tükenmesini, insanlara korku ve sıkıntı olmasını icab ettirirse avcılıktan men edilir.

Kişi kendi binasına pencere açma hakkına sahibtir, ancak açılan pencere yan komşunun mahrem bölgesini görecek şekil-de olursa bu durum komşuya zarar vermek olacağından men edilir.

İkinci hüküm: Zarara misli gibi bir zararla mukabele etmek caiz değildir. Kendisine zarar verilen şahsın, zarar veren kişiye zarar vermesi caiz olmaz, belki hakime müracaatla zararını izale etmesi gerekir.

Mesela: Birisi üzüm bağını telef etse, bağı telef olan kişinin diğerinin üzüm bağını telef etmesi caiz olmaz, belki mahkemeye müracaatla zararı ödettirmesi gerekir. Eğer böyle yapmayıp ötekinin bağını telef ederse, her ikisinin diğerine verdiği zararı karşılıklı ödemeleri gerekir.

Aynı şekilde birinden geçersiz bir parayı alan kişi, onu başkasına veremez.